

Druga radionica o standardima kvalifikacija i zanimanja

6. i 7. mart 2014, Hotel Kardial, Teslić

IZVJEŠTAJ

1. DAN **Dobrodošlica i otvaranje (10:30-10:45):**

Uvod u Drugu radionicu napravio je Nedim Vrabac (rukovodilac projekta Vijeća Evrope), koji je učesnicima poželio dobrodošlicu i dao kratak pregled o drugim aspektima projekta, te izložio plan radionice. Naveo je da je dnevni red fleksibilan kako bi se koncentrisao na zahtjeve grupa u sklopu radionice.

Prezentacija rezultata radnih grupa (10:45-12:00)

U okviru ove sesije radne grupe su predstavile rezultate rada sa pojedinačnih sastanaka radnih grupa koji su održani između prve i druge radionice u januaru i februaru 2014.

(i) Ekonomija (vidi izvještaj izvjestioca)

Naglašeno je nekoliko stvari:

- Grupa je analizirala studijske programe iz oblasti ekonomije;
- Nije ustanovila nikakve značajne razlike u nazivima studijskih programa;
- Kod mnogih programa ishodi učenja vrlo široko su definisani;
- Banja Luka i Tuzla imaju vrlo dobro definisane ishode učenja;
- Svi programi imaju jasno definisane ispitne kriterije u skladu sa univerzitetskim statutima;
- Saglasna je da je potrebno preoblikovati/izmijeniti postojeće nastavne planove;
- Sve institucije imaju zajednički problem koji se tiče načina praćenja nastavnog plana, koji je svojstven za svakog profesora ponaosob.

(ii) Informaciono-komunikacione tehnologije (IKT) (vidi izvještaj izvjestioca)

Ukazano je na nekoliko stvari:

- Samo devet od 20 članova grupe prisustvovalo je sastanku radne grupe održanom u međuvremenu;
- Korišten je internet kako bi se ustanovilo koji studijski programi nedostaju;
- Banja Luka ima dobro definisane ishode učenja;
- Ustanovljeni su dobri i neki ne tako dobri kriteriji provjere;
- Ustanovljeno je da postoje sličnosti između većine programa + svi su koherentni;
- Ustanovljena je potreba za glosarom jer postoji različito razumijevanje ishoda učenja i kompetencija.

(iii) Tehnički fakulteti (vidi izvještaj izvjestioca)

Ukazano je na nekoliko stvari:

- Ishodi učenja definisani su na programima samo dva univerziteta i oni su dobrog kvaliteta;
- Ima nekoliko primjera dobro definisanih kriterija ocjenjivanja i ishoda učenja;
- Struktura i organizacija programâ je vrlo različita, što otežava poređenje ;
- Glavna terminologija korištena u različitim visokoškolskim institucijama nije ista;
- Uloga i promjena ECTS kredita i poena je problematična.

(iv) Poljoprivreda i prerada hrane (vidi izvještaj izvjestioca)

Ukazano je na nekoliko stvari:

- Postojanje studijskih programa 4+1 i 3+2 komplikuje stvari;
- Sve institucije imaju programe poljoprivredne tehnologije;
- Ishodi učenja nisu jednakog kvaliteta
- Grupa je rekla da je imala živu i produktivnu diskusiju i zaključila da ima mjesta za razvoj programa.

(v) Obrazovanje nastavnika (vidi izvještaj izvjestioca)

Ukazano je na sljedeće stvari:

- Grupa je navela slična pitanja i probleme koji su navedeni u prethodnim usmenim izvještajima izvjestioca;
- Grupa je analizirala veliki broj studijskih programa.

Povratne informacije eksperata:

(i) Stephen Adam:

- Pohvalio je dobro urađen posao i naveo nekoliko problema i pitanja;
- Aktivnosti su naglasile potrebu poboljšanja ishoda učenja i njihovog povezivanja sa realizacijom i provjerom;
- Postoji potreba da se prenosive vještine uzmu u obzir i unesu u nastavne planove i programe;
- Potrebno je dogovoriti standardno poimanje ishoda učenja, vještina i kompetencija, te napraviti glosar;
- Pitanja u vezi sa provjerom potrebno je dalje razmotriti, a to su: kreiranje kriterija provjere i ocjenjivanja; kako ocijeniti aktivno učešće i timski rad; i odnos između ispita gdje su pitanja nepoznata i drugih oblika provjere;
- Uloga i moguće prednosti ECTS.

(ii) Mile Dželalija:

- Čestitao je radnim grupama na odličnom radu;
- Mnogo toga nije bilo jasno po pitanju provjere i testiranja;
- Postavio je pitanje ko provodi i ocjenjuje ispite – ko je kvalifikovan za to?
- Potreban je konsenzus o terminologiji;
- Mlađe osoblje mora da pruži odgovarajuću podršku i da napreduje u struci.

(iii) Volker Gehmlich:

- Čestitao je radnim grupama;
- Potvrdio je teze koje su naveli ostali eksperti;
- Ukazao na to da je riječ 'usaglašavanje' opasna – identični programi studija nisu cilj Evropskog prostora visokog obrazovanja (EHEA) ;
- Naglasio da mnogi programi (posebno na polju ekonomije) imaju zajedničku osnovu studija;
- Identifikovani ishodi učenja imaju nekoliko slabosti te se posebno koncentrišu na znanje na uštrb drugih važnih aspekata.

Napomena: Daria Duilović (Ministarstvo civilnih poslova BiH) podržala je vrijedan rad pet grupa i naglasila koliko je to važno za akcioni plan i neophodno za buduću reformu.

Dablinski deskriptori, deskriptori razina Evropskog okvira kvalifikacija (EQF) i Okvira kvalifikacija u Evropskom prostoru visokog obrazovanja (QF-EHEA), deskriptori razina Okvira kvalifikacija u BiH (QF BiH) (12:30-14:00)

U ovoj sesiji Stephen Adam je prikazao kratku PowerPoint prezentaciju o odnosu između 'vanjskih referentnih tačaka' i neprekidne 'kaskade' različitih deskriptora, kao i mjesto 'standarda kvalifikacije' u tom sistemu.

Mile Dželalija predstavio je nekoliko PowerPoint prezentacija na sljedeće teme: činjenice o nezaposlenosti i problemima obrazovanja u EU i regionu; globalno povećanje okvira kvalifikacija i njihov cilj; uloga prirode i uloge Dablinskih deskriptora; uloga međunarodne standardne klasifikacije obrazovanja (ISCED) itd.

Nakon druge prezentacije polemisan je o nekoliko pitanja:

- Veze između ekonomskog razvoja i reformi obrazovanja ;
- framework Činjenica da SAD i Japan imaju odličan obrazovni sistem bez ikakvog okvira kvalifikacija ;
- Potreba da se u reformu obrazovanja uvede 'humanistički' element.

Ishodi učenja – koncept i kako? (12:30-14:00)

U ovoj sesiji prvo je Stephen Adam izložio PowerPoint prezentacije o ishodima učenja – kako ih napisati, neke probleme i primjere u vezi s tim. Naglasio je: koliko je teško dobro ih napisati, te potrebu za intenzivnim usavršavanjem nastavnika za taj zadatak; suštinsku vezu između ishoda učenja i potrebe za raznovrsnijim tipovima i modelima provjere; ulogu i važnost 'prenosivih vještina'; i neke korisne izvore standarda predmeta sa konkretnim primjerima (dobrim i lošim).

Zatim je Mile Dželalija svoje izlaganje potkrijepio PowerPoint prezentacijama. Analizirao je cijeli proces kreiranja i primjene ishoda učenja i izložio glavne crte tog procesa u 10 tačaka. Naglasio je da su aktivni glagoli u vezi sa ishodima učenja samo jedan od glavnih elemenata koji pokazuju kompleksnost ishoda učenja. Kao jedan od primjera može se koristiti Blumova taksonomija ali sa dozom opreznosti. Nakon izlaganja pojavilo se važno pitanje koje se tiče kompetencije i kvalifikacija ispitivača i lica koja su kvalifikovana za ocjenjivanje za razliku od podučavanja.

Na kraju je Volker Gehmlich izložio prezentaciju u kojoj je naglasio ulogu znanja, vještina i kompetencija (autoritet i odgovornost). Naveo je kako se pišu dobri ishodi učenja sa odgovarajućim aktivnim glagolima, jasnim subjektom i modalnošću. Primijetio je da postoji previše opisa znanja u ishodima učenja koje su identifikovale radne grupe. Važno je ali i teško napraviti razliku između razina (BA, MA, PhD) – ovdje su deskriptori razina od suštinske važnosti. U Njemačkoj Kvalifikacijski okvir za cjeloživotno učenje se sastoji od četiri stuba: profesionalne kompetencije i lične kompetencije su svaka dalje podijeljene u dva polja kompetencija. Profesionalne kompetencije se s jedne strane sastoje od znanja i vještina; lične kompetencije s druge strane uključuju društvene kompetencije i „self-competence“. Svaka od četiri kolone opisuje 8 nivoa. Svaki nivo počinje sa indikatorom nivoa. Deskriptori uključuju i formalno obrazovanje i stručno obrazovnja/profesionalni razvoj što je odvojeno sa „ili“ tj. „vještine“ nivoa 6 kažu:

Posjedovati veoma širok raspon metoda za obradu kompleksnih problema unutar naučnog polja koje odgovara nivou 1 – Bachelor – (Kvalifikacijskog okvira za njemačke visokoškolske kvalifikacije), drugih polja studiranja

iii

polja zanimanja. Izraditi nova rješenja i procijeniti takva rješenja razmatranja prema raznim kriterijim i čak u okolnostima gdje su zahtjevi podložni čestim promjenama.

Što se tiče „društvenih kompetencija“ sljedeće je navedeno za isti nivo:

Imati odgovornost u radu sa ekspertskim timovima

iii

pokazati odgovornost u vođenju grupa ili organizacija. Usmjeravati tehnički razvoj drugih i djelovati na preventivan način u bavljenju sa problemima unutar tima. Ekspertima predstavljati argumente i rješenja za kompleksne profesionalne probleme i raditi sa takvim ekspertima na daljem razvoju.

To je dovelo do diskusije o načinu mjerenja 'društvene kompetencije'.

Zadaci radnih grupa: ishodi učenja i kriteriji provjere (1530-1800)

U ovoj sesiji Mile Dželalija je predstavio zadatke za radne grupe za ostatak popodneva. Podijelio ih je u pismenoj formi (vidi priloge). Radne grupe su se onda podijelile i radile pojedinačno kako bi sljedećeg dana predstavile svoj rad. Eksperti su se pridružili svakoj grupi kako bi im dali objašnjenja i podršku u radu.

2. DAN Plenarna sesija – izvještaji pet radnih grupa (09:00-10:00):

Pet radnih grupa su iznijele svoje zaključke a eksperti su ih zatim komentarisali. Tačke koje su navele grupe su sljedeće:

(i) Ekonomija

- Grupe nisu bile sigurne kako testirati ishode učenja i da li treba koristiti Dablinske deskriptore ;
- Analizirani su programi u 3A;
- Zaključeno je da su potrebni novi/bolji ishodi učenja;
- Nije bilo dovoljno vremena da se urade svi zadaci;
- Razmotrena je provjera i njena veza sa ishodima učenja;
- Bilo je teško definisati odgovarajuće ishode učenja za jedan cijeli program.

(ii) Obrazovanje nastavnika

- Ostvaren je ograničen napredak zbog vremenskog ograničenja;
- Grupa je vrijeme provela koncentrišući se na definicije;
- Grupa je rekla da su ishodi učenja koje imaju dobro osmišljeni ;
- Nije bilo dovoljno vremena da se završe svi zadaci.

(iii) IKT

- Grupa je odlučila da krene od nule sa novim ishodima učenja;
- Saglasila se da je potrebno koristiti više 'aktivnih glagola';
- Ishode učenja trebalo je izraziti na bolji način ali je to bilo teško;
- Postojeći ishodi učenja definisani su preširoko;
- Zaključeno je da je vježba korisna ali da zahtijeva više vremena i obuke;

(iv) Tehnički fakulteti

- Grupa je analizirala master program iz građevinarstva i promijenila malo toga;
- Zaključila da su korišteni odgovarajući aktivni glagoli u prvoj vježbi;
- Radila na 5. razini IKT-a i uvela opšte prenosive vještine;
- Osmislila nove kriterije ispitivanja + ustanovila potrebu za ECTS poenima.

(v) Poljoprivreda i prerada hrane

- Imala slične komentare kao i prethodne grupe;
- Složila se da bi ishode učenja trebalo značajno poboljšati;
- Analizirala upotrebu još nekih 'aktivnih glagola' za opis znanja;
- Navela da su prezentacije iz prethodnog dana korisne;
- Složila se da su prethodni ishodi učenja preširoki i da im treba dalja dorada;
- Tražila više vremena za ovu vježbu, što bi bilo korisno da su bili prisutni nastavnici/kreatori izloženih kurseva.

Komentari eksperata:

Bilo je jasno je da je potrebno više vremena za ovu korisnu vježbu. Eksperti su rekli da će ubuduće tražiti pisane komentare/povratne informacije o sastancima radnih grupa održanim u međuvremenu. Takođe bi bilo korisno, ako je to moguće, grupama unaprijed dati teme koje će se obrađivati na sesijama. Radne grupe su podstaknute da eksperte koriste kao 'pomoćnike u istraživanju' koji će im dati odgovarajuće materijale/primjere kada to zatraže.

Standardi kvalifikacija (10:00-11:30)

Mile Dželalija je predstavio dokument o standardima predmeta na jednoj strani, a grupe su imale 30 minuta da ga prouče. U dokumentu se tražila povratna informacija o minimalnim elementima koje grupe smatraju neophodnim za standarde kvalifikacija. U vezi sa ovom vježbom spomenute su 'prenosive socijalne vještine' prema ESCO (Evropska klasifikacija vještina, kvalifikacija i zanimanja).

Grupe su imale sljedeća zapažanja:

(i) Ekonomija:

Učesnici grupe su rekli da bi voljeli da imaju više vremena ali su se složili sa spiskom. Postavili su pitanje naziva kvalifikacija. Fokusirali bi se na razinu 6 kvalifikacije 180-240 ECTS kredita. Upis bi bio nakon 4 godine srednje škole. Svrha kvalifikacije je posao/dalje školovanje na nivou mastera.

(ii) Obrazovanje nastavnika:

Složili su se sa većinom navedenog. Naveli su da nije potrebna klasa kvalifikacije. Po pitanju svrhe kvalifikacije spomenut je horizontalni transfer.

(iii) Poljoprivreda i prerada hrane:

Grupa je navela da je sve potrebno. Fokusirali bi se na BA iz prehrambenog inženjerstva. Razina bi bila razina 6 sa 3/4 godine studija (180-240 ECTS kredita)

(iv) Tehnički fakulteti:

Složili su se da su potrebni svi elementi osim 'klase kvalifikacije'. Naveli su da postoji problem ekvivalencije po starom (prebolonjskom) sistemu kvalifikacija. Pitanje 'nomenklature' predstavlja problem za nazive programa i kvalifikacija.

(v) IKT:

Složili su se sa inženjerima – sve treba uvesti osim 'klase kvalifikacije'. Prenosive vještine trebalo bi definisati.

Diskusija:

Mile Dželalija je rekao da je potrebno uvesti neke druge elemente osim navedenih, a za svrhe projekta neki elementi mogu se izostaviti. Daria Duilović je naglasila značaj ovog posla i potrebu da i drugi budu obaviješteni o njemu. U diskusiji koja je uslijedila spomenuto je da

neke kvalifikacije nisu prepoznate na tržištu. Postoje veliki problemi sa prepoznavanjem trogodišnjih bolonjskih stepena u BiH.

Sljedeći koraci i zadaci za sastanke radnih grupa u međuvremenu (12:00-13:00)

Mile Dželalija je napravio uvod i objasnio sljedeći zadatak/domaći rad za grupe koji treba da urade prije sljedećeg formalnog sastanka sa ekspertima. Rekao je da:

- Radne grupe treba da završe sve ono što nisu uradile dan ranije;
- Rekao da je 4. dio sljedećeg zadatka/domaćeg rada najzahtjevniji i da je na njemu težište cijelog posla;
- Dogovoreno je da grupa iz poljoprivrede i prerade hrane ostane jedna grupa i da se ne dijeli na dvije podgrupe.

Zaključci

- Dogovoreno je da sljedeći sastanak bude održan 15. i 16. maja 2014. Mjesto će biti dogovoreno kasnije. Datumi i mjesta sastanaka radnih grupa u međuvremenu biće dogovorni kasnije.
- Projektni tim će poslati zadatke za individualne sastanke svim radnim grupama i Minimalne elemente za standarde kvalifikacija koji su dogovoreni na ovom sastanku
- Projektni tim će kontaktirati radnu grupu za poljoprivredu i preradu hrane koja će dati prijedloge za poslodavce iz poljoprivrede
- Članovi svih radnih grupa smatraju da je rad na projektu vrlo koristan, te stoga vjeruju da je potrebno što prije organizovati obuku za univerzitetsko osoblje
- Neophodan je glosar termina koji se koriste
- Dat je prijedlog da se neki članovi radnih grupa uključe u rad savjetodavne grupe projektne komponente 1
- Potrebno je pojasniti razine oblasti (kod mnogih programa), programa i predmeta
- Projekat će objaviti sve materijale na svom novom web sajtu: <http://pjp-eu.coe.int/web/bih-higher-education/home>

Prilozi

- Pet izvještaja o sastancima održanim u januaru i februaru 2014.
- Opis zadataka radnih grupa za popodnevnu sesiju održanu u četvrtak od 15:30 do 18:00
- Dokument na jednoj strani koji daje minimalan sadržaj Standarda kvalifikacija.
- Komplet zadataka radnih grupa koji trebaju biti završeni nakon druge radionice a prije sljedećeg velikog sastanka koji će se održati 15. i 16. maja 2014.
- Napomena. Sve prezentacije u PowerPointu i ostali materijali biće postavljen na web sajt projekta: <http://pjp-eu.coe.int/web/bih-higher-education/home>